

GEMMARVM ET LAPIDUM HISTORIA.

QUAM

Olim edidit ANSELMUS BOETIUS de BOOT
Brugensis, RUDOLPHI II. Impera-
toris Medicus.

NUNC VERO

*Recensuit, à mendis repurgavit, Commentariis,
& pluribus, melioribusque Figuris illustravit,
& multo locupletiore indice auxit,*

ADRIANUS TOLL Lugd.-Bat. M. D.

Baudeloo

1649

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina JOANNIS MAIRE.
elo 1o c xxxvi.

CAP. CCXLI.

De Cornu Fossili, quod vulgo Monacrotis Cornu
appellatur. Et an verum Monoceros
inveniat.

Etiam si vix ad lapides referri posse Cornu Fossi-
le videatur, tamen quia ab Osteocollis non lon-
ge recedit, ac lapidescit, opere primum existimavi,
huius historiam non præterire, præsertim quod
magni pretii, auctoritatis, & dignitatis sit, dum
multi Principes id pro vero Cornu Monocerotis
emant. Cornu Fossile lapis Cerasites dici potest, *Cerasites*
coloris & Lavore Cornu refert, forma etiam inter-
dum nam sæpius tam crassum, & magnum reperi-
tur, ut à nullo unquam animali produci potuerit,
Substantia lapideæ semper, & vel dura, vel mollis il-
liscit. Exterius, ut plurimum dura, intrinsecus ple-
rumque mollis alba, levis, friabilis, compacta abs-
que poris, adstringens, exiccans, lingua firmiter ad-
hærens, odoreque gratissimo non levis, ac si quis
lat, cum amygdalis miscuisset. Cornu exterior in-
terius flavescit cinereis, albus, vel subniger est.

CAP. CCXLII.

ubi invenitur, quomodo generetur, ac
anam spectet.

Inveniuntur hæc cornua in variis locis Germa-
niae namque in speru subterraneo prope *Baumans-
hals* vulgo vocant, prope *Elbingerodam* sylva *Her-
cynia*, five *Chemica* sub ditione comitum *Stolber-
gensium*, Item prope *Heidelbergam*, *Hildeshe-
miam*, item in *Moravia*, *Silesia*, *Saxonia*, multis
que aliis locis. Materiam proximam generationis

426 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 horum cornuum & margam, vel margæ speciē esse
 existimo, quæ dum lapidescente, & subterranea
 aqua fluente irrigatur, vel solvitur, lactis instar
 fluit per terræ cavitates: in quibus si à terra adstan-
 te aquæ serosior pars absorbetur, aut imbibitur, vel
 præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo
 sistitur, & absumpto humore omni coalescit, lapi-
 disque formam & cornuum præ se fert, aut margæ
 tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habue-
 rit. Hæc causa est quod interdum huiusmodi fru-
 sta crassa, interdum exigua, & tenuia conspiciantur.
 Verum si lacteus hic humor non in cavitatem,
 sed in lignum aliquod iam vetustate arefactum inci-
 dat, illiusque corpus iam leve, & porosum subeat,
 tandemque vel exhalata aquæ tenuioris portione
 crassior remaneat, tandem coagulata lignum trans-
 mutat eiusque partes sibi assimilât, ita tamen ut
 species ligni nosci, & interdum odor deprehendi
 possit. Quod ligno contingit, id etiam cornubus
 ceruinis, dentique elephantis, aliisque quadrupe-
 dum partibus si in huiusmodi loca decidant contin-
 gere potest. Hinc fit cornua ista fossilia inter se mul-
 tum interdum differre, & pauca eandem faciem
 ostendere, imo aliqua dentes, tibias, maxillas, alias-
 ve corporis partes referre. Habeo ego domi plu-
 res quam viginti differentias, cum tamen omnes
 mihi pro Cornu Monocerotis datæ fuerint, una
 manifeste exteriori cortice fraxini lignum ostendit.
 Alia differentia prope Brinam Moraviæ urbem in-
 venta ita exacte figuram trunci iuglandis intrinse-
 cus, & extrinsecus refert, ut nemo nisi cæcus ani-
 madvertere non possit, truncum illius arboris fuisse,
 ac in terra transmutationem accepisse. Odor
 etiam exacte nucis arboris odorem reddit. Dona-
 tum mihi fuit etiam frustum illius trunci Monocero-
 totis

*Lignum
 quomodo
 in lapidem
 mutetur.*

oris titulo. Eodem in loco trunci, & caudicis majoris portio pro capite animalis distracta fuit. Silices adiacentes truncis suis cavitatibus eandem materiam, sed longe molliorem, magisque friabilem, neque nucis odore præditam continebant, ita ut nemo de generatione horum cornuum dubitare debeat.

a Quid marga sit vide post caput 229. huius libri.

C A P. CCXLIII.

Facultates Cornuum Fossilium, quæ vulgo pro Monocerotis Cornu distrahuntur.

Cornua ista Fossilium non omnia habent eandem facultatem, aut æque validam, ut enim forma, origine, & substantia inter se differunt, ita etiam qualitatibus, & facultate. Quæcumque lapidum instar dura sunt, inodora, neque medullam habent. Vix alia, quam exsiccante pollent vi. Quæ vero facile in pulverem rediguntur, linguæ adherent, molliæque sunt, maximas habent vires. Imprimis enim *Exsiccant,* exsiccant, adstringunt; ulcera ad cicatrices perdu- *astrin-* cunt absque morfu, alvi profluvia, gonorrhææ, al- *gunt.* borumque menstruorum effluvium, sanguinem e *Fluxus* naribus, hæmorrhoidibus, vulneribus aut e thorace *sistunt.* erumpentem sistunt. Oculorum etiam lachrymas *Oculorum* effluere non sinunt, si cum lacte in pollinem tenuis- *lachrymis.* simum reductæ oculis instillentur. Quod si præ- *Ad condis-* rea his medullis odor gratus accedat, cordi impri- *robur.* mis græte sunt, idque roborant, & confirmant, boli- *Ad vene-* ameni, aut terræ lemnis instar, ut non facile ab *na.* affecto aëre, aut à veneno assumpto opprimi possint. Quinetiam si substantia medullæ ante transmuta- *bore,* tionem fuerit à cervo; elephante, fraxino, nuce, ar-

428 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
bore, aut ab alia re, quæ venenis adversatur, maxi-
mam ad expellenda, & superanda venena habebit
energiam, eoque maiorem si odor ipsius arboris,
vel prioris substantiæ adhuc deprehendi possit.
Tum enim certum est qualitates adhuc in transmi-
tato corpore aliquas remansisse, ac vires quæ in
subtiliori materia hærent, nondum periisse: sed æ-
cedente nova, & subterranea materia auctas esse

*Ad pestem,
& febres
pestilentes.*

Ad venenataque omnia, febresque pestilentes, &
pestem ipsam abigendam huiusmodi Cornu præ-
stantissima est antidorus, si cum aqua aliqua appro-
priata, aut vino oligophoro absente vehemente fe-
bri, ægro propinetur dragma una, aut scrupuli
quatuor, isque sumpto pharmaco sese ad sudandum
componat. Sudoribus enim venenum omne etiam
si ad venas, habitumque corporis deductum sit faci-
le expelletur, & cor, ne eius noxam suscipiat, ma-
nietur. Quod certe plurimis exemplis expertus ipse
sum, & ab aliis quibus particulam Fossilis Cornu
(quod prius fraxini lignum fuisse notavi) dono de-
di, expertum audiui.

Puer quidam deglutita plumbea pila, quæ mul-
tos ante annos sub aranearum telis latuerat, exem-
plo ventre ita intumuerat, ut crepaturæ periculum
adstantibus videretur adesse. Hic ebibito scrupulo
medullæ omnibus admirantibus statim convaluit.

*Ad cordis
affectus, &
epilepsiam.*

Alia mulier intoxicata, ventreque utri modo infla-
to ut morti proxima videretur, subito hausto pul-
vere præter omnium expectationem convaluit. Fa-
cit ad epilepsiam, syncopen, cardiacam passionem,
cordis tremorem, aliosque cordis affectus, si cum
aqua appropriata scrupuli pondete ægro offeratur.
Sudores egregie movet, ob id febribus malignis, &
pestilentibus conducit, ac venenum omne foras ad-
cutim pellit.

C A P.

CAP. CCXLIV.

*De vero Cornu Monocerotis , & an id re-
periatur.*

A Multis annis in tanta dignitate , & existimatione apud Gemmarios , & Principes Monocerotis Cornu , tanquam nihil præstantius ad cognoscenda , præcavenda , & superanda omnia veneri genera sit , habetur : ut auri pretium longe superet. Quia vero à multis dubitatur num animal id , cuius Cornu tam admirandas facultates habere debet in rerum natura sit , nec ne , aliis id affirmantibus , & describentibus , aliis negantibus , operæpretium puto , quandoquidem plura animalia sunt , quæ unum cornu in fronte gerunt , & proinde generaliter illis Monocerotis nomen convenit , illa omnia obiter , illorumque cornuum formam describere , ac deinde examinare quodnam illud sit , quod tantæ facultatis cornu gestet. Nam negare tale animal quale à Plinio , Æliano & Vartomanno pro Monocrote describitur , in rerum naturâ esse , mihi prorsus ineptum videtur. Et si enim hoc tempore complures orbis partes navigantium industria detectæ sint , quis tamen omnes Asiæ , Chynæ , Cathaiæ , Tartariæ , Africæ , Americæ angulos perlustravit , & investigavit num tale animal præ manibus sit. Affirmantibus itaque sese , & animal vidisse , ac cornu facultates experientia didicisse , tamdiu credi potest , donec exploratis omnibus mundi angulis constet , ab illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum , ut dixi , plura sunt , quæ unum cornu gerunt , ac fortassis uni ex illis etiam si aliud nomen habeat , (ut tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit ut verum , & decantatum illud cornu gestet , alteri vero

430 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 vero etsi nomen Monocerotis servet, & cornu
 beat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VII
 cap. XXI. scribit in India boves solidis ungulis, &
 unicornes reperiri. Deinde paulo post. Asperi-
 mam feram Monoceroten esse, reliquo corporis
 equo similem, capite cervo, pedibus elephantis,
 cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro, medi
 fronte cubitorum duum eminente. & Garfias a
 Horto proregis Indiæ medicus Rhinoceroten qui
 unum cornu gestat in fronte breve, nigrum brachii
 ad conum crassitie, colore pellis asinini, & fibro-
 sum, ab Indis pro Monocerote haberi scribit eius-
 que cornu ab iis ad venena usurpari, verum ipse pe-
 culiare hoc animal quod proprie ab authoribus
 Monoceros appellatur, Rhinoceroten esse nequa-
 quam arbitratur, verumque Monoceroten ab au-
 thoribus, à quibus describitur non visum existimat,
 quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Refe-
 ram quæ à viris fide dignis accepi. Inter promon-
 torium Bonæ spei & aliud promontorium de cur-
 rentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestre
 quoddam animalis genus, licet mari etiam delecta-
 retur, quod caput, & iubam equi haberet (minime
 tamen equum esse) cornu præditum, duos palmos
 oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc
 in sinistram obverteret, modo illud attolleret, mo-
 do dimitteret. Id animal cum Elephante ferociter
 præliari, eiusque cornu adversus venena laudari.
 Eius experimentum factum propinato duobus ca-
 nibus veneno: alterum enim canem cui dupla
 quantitate propinatum esset venenum, sumpto hu-
 ius cornu pulvere ex aqua convaluisse: alium vero
 cui exigua quantitate venenum esset datum, nec ex-
 hibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse. Ha-
 tenus Garfias. Aliud præterea animal est quod
 unum

*Boves
 unicornes.
 Monocero-
 tes.*

*Rhinocero-
 tes.*

*De Monocero-
 te.*

tantum cornu gestat in fronte quod Plinius
 Asinum Indicum vocat libro x. cap. xxxvii. nat.
 Histor. & capite xlv. ait unicornem Asinus tantum
 adicus: unicornem & bisulcum Oryx. Talos asinus
 adicus unus solidipedum habet. De asino Indico,
 Orige unicornibus mentionem fecit etiam Ari-
 st. lib. 2. de Histor. animal. cap. viii. & iii. de part.
 animal. cap. 2. acasserit Asinum Indicum cornu ge-
 re in fronte, pedesque solidos, & talos habere.
 Orygem etiam in fronte unicornem, sed scissis esse
 edibus. Quinque itaque animalia reperiuntur di-
 versa, quæ unum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhi-
 noceros, Monoceros, Asinus Indicus, & Oryx.
 Quod autem Monocerotis nomen peculiari anima-
 li ab antiquis datum fuerit, à bove Indico, Rhino-
 cerote, & Oryge differente Eliani testimonio clare
 docetur, is enim lib. 2. de animalibus, ait se audisse
 (nam ocularis testis non est.) Monocerotem, quem
 vocant cartaronum magnitudine ad confirmatæ
 ætatis equum accedere, iubaque, & pilis fulvum
 esse, pedum, & totius corporis bonitate excellere,
 atque similiter ut elephas pedum digitis indivisis
 esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu
 uno, eodemque nigro non levi quidem, sed versu-
 ras quasdam naturales habente, atque in acutissi-
 mum mucronem desinente ornatum existere, om-
 niumque maxime animalium absonam vocem, &
 contemptam mittere, & ad alias quidē bestias ad se
 accedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis
 pugnare, neque modo cum maribus naturali qua-
 dam contentione dissidere, sed contra etiam fami-
 nas certare, pugnamque usque ad mortem ingra-
 vescere. Nam & maximo robore præditus, & ex-
 pugnabili cornu armatus est, desertissimas regio-
 nes persequitur, simul, & errat. Notandum hic
 Elia-

*Asinus In-
 dicus uni-
 cornis.*

*Oryx uni-
 cornis.
 Quinque
 animalia
 uno cornu.*

*Monoce-
 ros habet
 nigrum
 cornu.*

Ælium nullas facultates Cornu Monoceros describere. De Asino porro Indico Ælianus lib. frequentia scribit. Sylvestres Asinos equis magnitudine non inferiores, apud Indos nasci ceperunt, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo, oculisque nigris esse, cornuque in fronte gerere, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium vero nigrum sit. Atque non omnes quidem Indos, sed potentiores cum tanquam armillis quibusdam brachia, & Cornua certis spatiis aut ornarunt, ex ipsis bibere solere. Ex hoc Cornu bibentem ab insani- bilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum convulsionibus corripi, neque sacro morbo, neque venenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id vomere tum ad sanitatem redire. Ex quibus duobus Æliani locis facile colligi potest Asini Indici Cornu id esse, quod ab omnibus expetitur ad venena, & nequaquam Monocerotis Cornu quod uno tantum, eoque nigro colore prædictum est, & versuras habet, ac passim à Principibus pro vero Monocerotis Cornu ostenditur, omni facultate adversus venena carens. Causa cur facultates quas Cornu Asini Indici habet, attributæ fuerint Monocerotis Cornui, nomen Monocerotis, quod ut ante dixi, Asino Indico tribui potest, fortassis fuit. Unicorn enim est animal Asinus Indicus, non minus quam proprie dictum Monoceros. An autem hoc animal quod à Garcia ab Horto describitur Monocerotis nomine, & prope caput bonæ spei reperitur idem sit cum Asino Indico ex signis, & notis non satis deprehendi potest. Vartomannus se duos vidisse Monoceros testatur, traditque unum Cornu, equi magnitudinem habere, crura pedes.

*Vires ad
omnes
morbos, &
venena.*

les, & caput cervi, pili colorem balium, equi iu-
dam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse
animal. Hæc descriptio cum Æliani descriptione
aris convenit ita ut idem animal describi videatur.

Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quod-
nam animal fuerit. Certum tamen est capræ sylve-
stris speciem fuisse, quæ unicum cornu gestat.
Nunc aliqui mosci capreolum, vel gasellam, aut
pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus
aliqui unum tantum cornu, aliqui duo tri-
buunt.

De Oryge.

Reperiuntur apud Principes, & Magnates variæ
particulæ Cornuum, nomine Cornuum Monocer-
otis. Sed hætenus (etiãsi plures quam viginti
differentias collegerim) nunquam particulam Asini
Indici Cornui similem deprehendi. Quotquot ha-
beo omnes nigrescunt, pallefcunt vel albicant, ita
ut ebur, cervinum cornu, aut *b* Rosmari dentem re-
ferant, aut si è terra erutæ fuerint, ibi ætate exesas,
mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit
mater fratriæ meæ particulam à cornu satis magno,
quod multis millibus venditum fuerat, abscissam,
qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa
particula eboris instar albissima, intrinsecus conca-
va, ut cornua esse solent. Exterior pars crassitie pel-
lis porcinae fere pellucida, ac ad flavedinem tendens
conspiciebatur, exacte lardum porcinum cum sua
pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori
enim, & albissima parte ad amussim lineola distin-
guebatur id quod cutim porcinae referebat. Du-
rissimum fuerat hoc cornu, vixque lima superari po-
terat, odorem etiam qualem cornua omnia dum li-
ma fricantur edere solent, emittebat. Sed neque
hoc Cornu Monocerotis, aut Asini Indici fuit. Nec
refert cum natura etiam aliorum animalium cornu,

*Rosmari
dens pro
Monocero-
te.*

E c

vir-

434 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 viribus, & facultatibus dicare possit. Cornu p-
 fecto Cervinum multorum experientia non exis-
 adversus venena habet vires, ita. ut recte deficiat
 Asini Indici Cornu in illius locum substitui possit.
 Dum Venetiis essem ante annos viginti quinque
 duo Cornua mihi ostensa fuerunt à quodam sim-
 plicista rerum exoticarum studiosissimo, unum
 quatuor pedum ad minus longitudine, ovi gallina-
 cei maioris circa basin crassitie, quod paulatim de-
 sinebat in mucronem obtusum, color externus
 erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mu-
 cronem fere strias habebat, dicebat ille cornu esse
 Hyppopotami animalis, ac verum Unicornu, facul-
 tatibusque Unicornui attributis præditum. Hyppo-
 potamum sæpe depictum vidi, & antiqui Roma-
 norum Imperatores illius effigiem tum in nummis
 tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu,
 cuius autem animalis hoc cornu fuerit hætenus sci-
 re non potui. Visum tamen mihi fuit Rosmari den-
 tem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit,
 ad basin ovi columbini maioris, aut ovi gallinacei
 minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem
 desinens, intus ad pedum duorum longitudinem à
 basi concavum. Color externus fere niger fuit, ut
 ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet.
 Tanto lævore præditum erat, ac à basi versuras
 paulatim ad mucronem tam eleganter æqualique
 distantia procedentes habebat, ut arte elaboratum
 fuisse videretur. Id non Monocerotis Cornu, sed
 Gazellæ esse, (quam aliqui mosci capreolum vo-
 cant & Unicornem faciunt, sed errore, ut Gesnerus
 notavit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal
 est, & à musci capreolo diversum, fortassis Pygar-
 gus, quem aliqui etiam Unicornem faciunt, capræ-
 que sylvestris speciem. Verum gemmarius, aut sim-
 plicista

Plicista ille qui hoc cornu habebat, Gazellam duobus huiusmodi cornua proferre, sed curua assererat, curvaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto Cornu vero Monocerotis animalis cornui omnibus notis respondebat, atque procius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda, & arcenda vires non habuit, pro Monocerotis Cornu habere noluit, cum tamen, ut dixi, Monocerotis Cornu viribus illis careat. Simile plane Cornu vidi apud Philibertum. De Bois-mercatozem Pragensem, qui id à legato Ducis Moscoviæ Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: iudicatum fuit à gemmariis Monocerotis Cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum Unicornu cupit, is sibi vel Asini Indici Cornu, vel Rhynocerotis, vel *Electio.* illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam Fossile, quod prius ebur, cornu cervinum, lignum iuglandis, aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quævis habebit medicamentum.

a *Libro 1. Aromatum, & simplicium historia cap. 14.*

b *Rosmari dentem pro Unicornu venditum fuisse testatur Petrus Bellonius observationum suarum lib. 1. cap. 14. Cuius hæc sunt verba. Quisnam obscuro è veteribus tum Græcis, tum Latinis fidem facit, rei*

Ec 2

incogni-

436 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
*incognita. portiunculam, quam tamen plerumque
 scimus esse dentis illius, quem Galli Robart, septentrionalis maris accola (ut & Olauus Magnus) ut
 appellant, trecentis ducatis aestimari debere? In
 nim data nobis sunt fragmenta inspicienda, &
 agnosceremus, quæ pro Vnicornu trecentis ducum
 empta fuerant, quum tamen orbiculi essent è dæm
 piseis Robart, & plura ad Vnicornu pertinentia, ut
 tractat.*

C A P. CCXLV.

De lapide Crucifero.

AD Cornuum Fossiliū genera non inepte referri potest lapis Crucifer bubuli cornu magnitudine, & facie, qui dum transversim scinditur in planos orbiculos crucem nigro colore refert. Reliquæ superficiei pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus et cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, ut cultro facile ab eo pulvis albus abradi possit. Invenitur viginti milliaribus à fano Divi Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur gestatus ut carnem tangat, sistere sanguinem undecunque fluentem, præterea lactis ubertatem efficere, ac dæmonia arcerere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur,

C A P. CCXLVI.

De Cornu Ammonis.

Ammonis Cornu speciem Cornu arietini in se revoluti refert, ac aurei coloris armatura, obductum